

Пенка Пейковска

**Българо-унгарски
научни
взаимоотношения**

(XIX–средата на XX в.)

Академично издателство
„Марин Дринов“

PENKA PEYKOVSKA

BULGARIAN-HUNGARIAN SCIENTIFIC RELATIONS

19th – MID 20th C.

Sofia • 2005

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

*Книгата се издава с финансовата
подкрепа на Унгарския културен институт*

Монографията представя развитието на българо-унгарските научни взаимоотношения в различни области на хуманитаристиката (историческата наука, археологията, етнографията и езикознанието), а също така и в биологическата наука (ботаниката и зоологията) през XIX в. до средата на XX в. Въз основа на предимно неизползвани досега извори е проследено творческото взаимодействие между български и унгарски учени — пътищата, формите и аспектите на тяхното общуване и неговите реални приноси за българознанието, респ. унгарознанието като част от общоевропейската наука.

- © Пенка Иванова Пейковска, 2005
- © Кънчо Делев Георгиев, автор на предговор, 2005
- © Константин Атанасов Жеков, художник, 2005

ISBN 954-322-040-9

СЪДЪРЖАНИЕ

Сполучлив опит за осмисляне на българо-унгарските научни взаимоотношения през XIX — средата на XX в. / 7

Съкращения / 12

Увод / 15

Първа глава. България в унгарските културно-политически концепции за Балканите / 35

Втора глава. Историческа наука / 72

Трета глава. Археология / 110

Четвърта глава. Етнография / 146

Петта глава. Езикознание / 196

Шеста глава. Биологическа наука / 228

Заклучение / 273

Именен показалец / 279

Bulgarian-Hungarian Scientific Relations 19th — mid 20th c.
(Summary) / 287

СПОЛУЧЛИВ ОПИТ ЗА ОСМИСЛЯНЕ НА БЪЛГАРО-УНГАРСКИТЕ НАУЧНИ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ПРЕЗ XIX — СРЕДАТА НА XX В.

Всякога, когато специалистите, главно историци, насочат погледа си към проблемите, свързани с българо-унгарските приятелски взаимоотношения, те непременно подчертават, че тези взаимоотношения имат вековни традиции, надмогнали са времето, за да достигнат и до наши дни. Техните корени ни отвеждат в древността преди още двата народа — българи и унгарци, да са се настанили в сегашните си земи, преди да са имали свои държави. В онова далечно време като обитатели на територии от необятната азиатска степ българи и унгарци (поради племенната си и географска близост) са общували активно помежду си, влияели са си взаимно, обогатявали са своя език, своята материална и духовна култура. Приятелските взаимоотношения между двата народа не прекъсват и по-късно, когато те се заселват в сегашните си земи, създават тук свои държави, започват нов живот. Тези взаимоотношения не са се развивали само възходящо, безметежно. Те са били подлагани и на сериозни изпитания. Такива изпитания бележат например събитията, свързани с османските нашествия през Средните векове, които отнемат свободата и на двата народа. Вместо да се разпаднат пред лицето на всесилния завоевател, приятелските връзки между българи и унгарци укрепват още повече, придобиват нови измерения, като намират израз и в много опити за съвместна борба срещу общия враг, срещу османското проникване в Европа.

Когато след близо сто и петдесетгодишно чуждо владичество унгарците успяват да извоюват своята свобода, те не престават да се интересуват от тежката участ на своите български приятели. Унгария именно дава убежище на хиляди прокудени българи, заставени от завоевателя да търсят спасение навън. На тях на унгарска земя е предоставена щедро и безкористно възможността да заживеят свободно, да създават селища, цели свои колонии, да усъвършенстват своя бит и духовна култура. И тогава, когато редица влиятел-

ни в онова време европейски страни, ръководени главно от егоистични интереси, престават да се интересуват от съдбата на българите, Унгария продължава да им оказва морална подкрепа. Унгарският печат отваря широко страниците си за дописки, пътни бележки и други материали, които запознават не само унгарците, а и целия свят с истинското положение на покорения български народ, с неговия нерадостен живот като рая. Своя принос в това отношение дават и множество изтъкнати унгарски учени и по-специално тези, които са имали възможността да участват в различни научни експедиции по нашите земи. Не случайно тъкмо на пътешественик, роден в Унгария, се пада честта да бъде назван „Колумб на Балкана“, „откривател на българите“. Става дума за автора на тритомника „Дунавска България и Балканът“ — Феликс Каниц. Със своя богат на фактически материал труд той разкрива пред света истината за славното минало и настоящето на един почти забравен в онова време балкански народ — българския.

Светла диря в българо-унгарските приятелски взаимоотношения оставят и някои събития, свързани с дейността на унгарската политическа емиграция след разгрома на революцията от 1848—1849 г. Заставени да напуснат своето отечество, водачите на революцията начело с Лайош Кошут, както е известно, са потърсили убежище в българските земи. Уповавайки се очевидно на вековните традиции на дружба между двата народа, те са разчитали на приятелски и безкористен прием, какъвто наистина получават. И действително много запазени от онова време писмени свидетелства ни убеждават, че навсякъде унгарските емигранти са се радвали на топли приятелски чувства от страна на българското население, на всеобщо уважение като борци за свобода, като носители на европейски ценности. Обменяйки щедро своя опит и знания, те са оставили трайна следа в съзнанието на българите, в техния всекидневен живот, в тяхното разбиране за свобода, за политическо и духовно освобождение.

Нови страници към проявите на приятелство и дружба между двата народа прибавят и някои от бурните събития, отбелязали началото на ХХ в. — Първата световна война и революционният кипнеж в следвоенна Европа. Участвали във военния конфликт на страната на Централните сили, двата народа излизат от войната напълно разорени и ограбени. Заставени от Великите сили да споделят тежката участ на победени народи, те губят големи територии, натоварени са с непосилни контрибуции. В особено тежко положение се оказва Унгария. Трианонската присъда на победителите от 1920 г. отваря кървяща рана, незараснала и до днес, в тялото на унгарския